

BESLUT

Datum
2026-05-21

Dnr
4812-2025

Sid
1 (5)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Vård- och omsorgsnämnden i Sjöbo kommun får kritik för att hantverkare på uppdrag av nämnden gick in i en kvinnas lägenhet i ett särskilt boende och installerade en IR-sensor utan att hon hade samtyckt till någon av dessa åtgärder

Beslutet i korthet: Vård- och omsorgsnämnden i Sjöbo kommun genomförde under våren 2025 en installation av ett nytt digitalt trygghetssystem i samtliga lägenheter på kommunens särskilda boenden.

I samband med detta gick hantverkare på uppdrag av nämnden in i en lägenhet på ett av de särskilda boendena och installerade en IR-sensor där. Kvinnan som bodde i lägenheten hade inte samtyckt till att hantverkare gick in i bostaden och inte heller till installationen av IR-sensorn.

Varje medborgare är skyddad mot intrång från det allmännas sida i sin bostad (se 2 kap. 6 § regeringsformen). Begränsningar i grundlagsskyddet får endast göras genom lag. Det finns inte någon bestämmelse som ger nämnden rätt att gå in i en bostad i ett fall som det aktuella. Grundlagsskyddet gäller dock bara påtvingade ingrepp. Socialtjänsten kan alltså med den enskildes samtycke få tillträde till hans eller hennes bostad.

I detta fall hade kvinnan inte lämnat något sådant samtycke. Nämnden hade därför inte rätt att gå in i hennes bostad. Det saknades även nödvändigt samtycke från kvinnan till att installera IR-sensorn i bostaden.

JO kritiserar nämnden för det inträffade.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på Vård- och omsorgsnämnden i Sjöbo kommun. Hon förde bl.a. fram följande. Hennes mor hyr en lägenhet på ett av kommunens särskilda boenden. Den 27 april 2025 fick modern en blankett att underteckna för att lämna samtycke till en installation av en s.k. IR-sensor i sin bostad. AA och modern hade för avsikt att ta kontakt med en ansvarig chef vid boendet för att ställa vissa frågor med anledning av blanketten, men den 29 april 2025, när AA och modern återvände till boendet efter att ha utträttat ett ärende, befann sig två hantverkare i moderns lägenhet. Hantverkarna hade gått in i lägenheten som var låst och höll på att installera en IR-sensor där. Hennes mor

hade inte samtyckt vare sig till att hantverkare gick in i bostaden eller till installationen av sensorn.

Till anmälan fogade AA bl.a. samtyckesblanketten och fotografier av hur IR-sensorn var installerad i bostaden.

Utredning

JO hämtade in muntliga upplysningar från Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) som meddelade att myndigheten, efter att ha tagit emot ett klagomål om den aktuella IR-sensorn, beslutat att i ett tillsynsärende granska kommunens personuppgiftsbehandling genom kamerabevakning.

Därefter begärde JO att nämnden skulle yttra sig över det som hade förts fram i anmälan om att socialtjänsten utan samtycke från modern gått in i lägenheten på det särskilda boendet och installerat en IR-sensor.

I sitt yttrande uppgav nämnden bl.a. följande. Under våren 2025 installerades ett nytt sensorbaserat trygghetssystem i samtliga lägenheter på kommunens särskilda boenden. Sensorerna används för digital tillsyn och passiv larmning genom registrering av rörelsemönster, utan bildåtergivning. Hantverkare gick in i den aktuella lägenheten och installerade en IR-sensor utan att samtycke först hade hämtats in från den boende. Detta skedde av misstag. Det var i avsaknad av samtycke fel av nämnden att tillträda lägenheten och att installera sensorn.

AA kommenterade yttrandet.

Rättsliga utgångspunkter

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2025:400) i kraft och ersatte den tidigare socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Bedömningen i det här fallet ska göras med tillämpning av de bestämmelser som gällde vid tidpunkten för nämndens hantering. Därför hänvisas i det följande till bestämmelserna i 2001 års socialtjänstlag.

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet (se 1 kap. 1 § SoL). Insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne (se 3 kap. 5 § SoL).

Socialnämnden ska verka för att äldre människor får goda bostäder och ska därutöver ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd (se 5 kap. 5 § SoL). En bostad i ett särskilt boende för äldre beviljas den enskilde som en biståndsinsats (se 4 kap. 1 § SoL).

Digital teknik får användas när bistånd ges i form av sådant boende (se 4 kap. 2 c § SoL). Med digital teknik avses tekniska verktyg, system och programvaror

som finns digitalt, t.ex. trygghetslarm med gps-funktion eller kamera för tillsyn i bostaden. Digital teknik kan beviljas som en specifik biståndsinsats i sig, men kan även användas inom ramen för verkställigheten av ett beslut om bistånd i form av plats i ett särskilt boende. (Se prop. 2022/23:131 s. 55.)

Var och en är skyddad mot bl.a. husrannsakan och liknande intrång från det allmännas sida (se 2 kap. 6 § regeringsformen, RF). Socialtjänsten utgör en del av det allmänna och omfattas alltså av bestämmelsen. Med husrannsakan avses varje undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe som genomförs av en myndighet, oavsett syftet med undersökningen. I begreppet liknande intrång ryms sådana intrång i någons bostad som inte sker i undersökningssyfte (se prop. 1975/76:209 s. 147). Skyddet mot intrång i 2 kap. 6 § RF får endast begränsas genom lag (se 2 kap. 20 § RF).

Utgångspunkten är därmed att en myndighet inte får bereda sig tillträde till den enskildes bostad om det inte finns lagstöd för det. Det finns inte någon bestämmelse som ger socialtjänsten rätt att gå in i en enskilds bostad oavsett vad syftet med detta skulle vara. Grundlagsskyddet gäller dock bara påtvingade ingrepp. Socialtjänsten kan alltså med den enskildes samtycke få tillträde till hans eller hennes bostad. JO har i flera beslut framhållit att samtycket måste vara reellt (se t.ex. JO 2011/12 s. 377, dnr 6514-2009 m.fl.).

Om en kommunal nämnd när den tillhandahåller en bostad ingår ett avtal med den enskilde som innebär att nämnden upplåter nyttjanderätt till bostaden mot betalning uppkommer ett hyresförhållande mellan parterna. Bestämmelserna i 12 kap. jordabalken, JB, hyreslagen, blir då tillämpliga på hyresförhållandet.

Förbehåll som strider mot en bestämmelse i hyreslagen är utan verkan mot hyresgästen om inte annat anges (se 12 kap. 1 § JB). Huvudregeln är alltså att bestämmelserna i hyreslagen är tvingande till hyresgästens förmån.

En hyresgäst disponerar ensam bostaden som han eller hon hyr. Hyresvärden har dock rätt att utan uppskov få tillträde till lägenheten för att utöva nödvändig tillsyn av lägenheten eller hur den används, eller utföra förbättringsarbeten som inte kan skjutas upp utan skada (se 12 kap. 26 § JB). Det ska alltså vara fråga om brådskande åtgärder.

Bedömning

AA har klagat på nämndens hantering i flera avseenden. Jag har valt att granska installationen av IR-sensorn i lägenheten. IMY har inlett tillsyn i fråga om eventuell personuppgiftsbehandling genom IR-sensorn. Mina uttalanden rör därför inte frågan om behandling av personuppgifter, utan fokuserar på bedömningen av att nämnden gick in i bostaden och satte upp IR-sensorn.

AA:s mor hyrde såvitt kommit fram lägenheten av kommunen och det förelåg alltså ett hyresförhållande. Av utredningen framgår att modern den 27 april 2025 fick en blankett där nämnden efterfrågade samtycke till installation av en

IR-sensor i hennes bostad. I blanketten, som innehöll en rad för den enskildes underskrift, angavs bl.a. följande.

Jag samtycker härmed till att RoomMate trygghetssensor installeras hos mig/anhörig. Detta innebär att jag accepterar att:

- omsorgsgivande personal vid behov gör digital tillsyn med hjälp av RoomMates IR-sensor i anonymiserat läge samt med dess ljudvägskommunikation.
- omsorgsgivande personal får ta emot digitala notifikationer vid händelser som kan påkalla vårdinsatser i vilket inkluderas en bild från den anonymiserade IR-sensor på händelsen som påkallade larmet.
- en logg över inträffade händelser som kan påkalla vårdinsatser (men ej bild, ljud eller video) lagras så länge detta är nödvändigt för att utföra en adekvat omsorg.

Två dagar efter det att Modern fått del av blanketten gick hantverkare på uppdrag av nämnden in i lägenheten och satte upp en IR-sensor. Modern hade vid den tidpunkten inte lämnat något sådant samtycke som efterfrågades i blanketten.

Jag kan konstatera att blanketten enbart tar sikte på samtycke till installation av en IR-sensor och användningen av densamma. Blanketten berörde inte frågan om att nämnden behövde få tillträde till den enskildes bostad för att kunna installera IR-sensorn. Nämnden verkar inte närmare ha reflekterat kring behovet av ett sådant samtycke.

Att hantverkare på uppdrag av nämnden går in i en enskilds bostad är en åtgärd av det slag som enskilda är skyddade mot enligt 2 kap. 6 § RF. Som nämnden konstaterat i sitt yttrande finns det inte någon bestämmelse som ger nämnden rätt att gå in i en bostad när den enskildes samtycke till detta saknas. Nämnden har också konstaterat att den saknade rätt att installera sensorn eftersom den enskilde inte hade samtyckt till det. I yttrandet konstaterar nämnden också att det inte heller förelåg någon akut situation som kunde motivera nämndens åtgärder.

Jag instämmer i nämndens bedömning. Det saknades rättsliga förutsättningar för nämnden att gå in i bostaden och sätta upp IR-sensorn. Nämnden förtjänar kritik för det inträffade.

Avslutningsvis vill jag framhålla att insatser enligt SoL ska utformas och genomföras tillsammans med den enskilde. Detta gäller även när det blir fråga om att använda digital teknik inom ramen för en befintlig insats. För att digital teknik ska kunna användas krävs att den enskilde har samtyckt till detta. Det innebär att nämnden innan det blir aktuellt att använda digital teknik måste ha informerat den enskilde om den digitala tekniken och även om vilka alternativ som står till buds om han eller hon inte vill samtycka till användningen av digital teknik.

Jag förutsätter att de åtgärder som förvaltningen har vidtagit i form av förstärkta rutiner säkerställer att något liknande inte inträffar igen.

Det som AA framfört i övrigt ger inte anledning till någon åtgärd eller uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättsakkunniga Eirik Jungar har föredragit ärendet och byråchefen Sandra Lundgren har deltagit i beredningen.